

IWONA MURAWSKA

ORCID 0000-0002-9691-4311

BEATA PRZYBOROWSKA

ORCID 0000-0003-3418-3709

*Uniwersytet Mikołaja Kopernika
w Toruniu*

POTENCJAŁ EDUKACYJNY SZKOŁY A STRATEGIE ADAPTACJI UCZNIÓW

ABSTRACT. Murawska Iwona, Przyborowska Beata, *Potencjał edukacyjny szkoły a strategie adaptacji uczniów* [Educational Potential in Schools and Students' Adaptation Strategies]. *Studia Edukacyjne* nr 56, 2020, Poznań 2020, pp. 27-38. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. DOI: 10.14746/se.2020.56.2

In the article below, We explore the level of strategies of modern youth, in the context of various ways of adapting to school and being a student in schools of diverse educational potential. For research purposes, We have used an original, five-stage scale to measure student strategies. We developed the scaled based on the Theory of Social Adaptation by R. K. Merton. Adaptation can be implemented through attitudes of conformity, innovation, ritualism, retreatism and rebellion. The analysis presented is part of a larger project on youth adaptation strategies. The results obtained show the differences in the occurrence of strategies in different types of schools.

Key words: youth, school, student strategies, R.K. Merton, educational potential

Wstęp

Pośród wielu zagadnień, istotny i zawsze aktualny dla teorii oraz badań edukacyjnych jest problem dotyczący kondycji uczniów, ich stosunku do szkoły. Generalnie, jak odnajdują się w narzuconej im społecznie roli. W tym kontekście warto dokonać diagnozy uczniowskich sposobów adaptacji do szkoły i roli ucznia. Wybraną podstawą teoretyczną do prowadzenia badań w tym zakresie stała się teoria typów społecznego przystosowania Roberta K. Mertona, bowiem uwzględniała uniwersalne typy przystosowania (konformizm, innowacyjność, buntowniczość, rytualizm i wycofywanie się), któ-

re zdają się odzwierciedlać kluczowe postawy ludzi wobec społeczeństwa i jego instytucji (w tym edukacyjnych). Aby dowiedzieć się, jakie strategie stosuje współczesna młodzież, skonstruowano autorskie narzędzie – skalę do mierzenia strategii uczniowskich (opartą na teorii społecznego przystosowania R.K. Mertona, z uwzględnieniem współczesnych kontekstów edukacyjnych).

Założenia teoretyczne badań własnych

Teoria społecznego przystosowania spełniła przyjęte kryteria badawcze. R. Merton wskazuje w niej na dwa zasadnicze komponenty struktury społecznej: cele i prowadzące do nich środki, przy czym cele kulturowe nie zawsze pozostają w związku ze sposobami ich realizacji¹. Jednostki lub grupy wciąż przystosowują się do nowych warunków społeczno-kulturowych. Adaptacja może być realizowana poprzez następujące postawy: konformizm, innowacyjność, rytualizm, wycofywanie się, buntowniczość². Zostały one zidentyfikowane przez stosunek (pozytywny lub negatywny) do środków i celów.

Postawy konformistyczne wiążą się z aprobatą wartości danej kultury/sytuacji społecznej, przez akceptację jej środków i celów. Można zatem zakładać, że uczniowie konformiści wierzą w cel i istotę działania szkoły, a także generalnie akceptują środki, które do niego prowadzą³. Postawa innowacyjna charakteryzuje się akceptacją celu, jednak z jednoczesnym odrzuceniem środków do niego prowadzących. Dostępne środki są zastępowane nowymi, adekwatnymi do aktualnej potrzeby, często nietypowymi, nowatorskimi lub nieakceptowanymi⁴. Postawy rytualistyczne pomagają przetrwać szkolny dzień osobom, które nie wierzą w misję szkoły, jednak dla własnej wygody stosują się do zastanych środków⁵. Strategie wycofania wiążą się z odrzuceniem zarówno środków, jak i celów instytucji. Osoby stosujące tę strategię, same jakby wykluczają się z grona społeczności szkolnej⁶. Z kolei, bunt umożliwia uczniom wyjście na zewnątrz szkolnej struktury w celu realizacji jej od nowa. Zakłada wyobcowanie ze znanych celów i środków, kiedy system staje się przeszkodą w ich realizacji⁷.

¹ R.K. Merton, *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Warszawa 1982, s. 197.

² Tamże, s. 198-203.

³ Tamże, s. 203-220.

⁴ Tamże.

⁵ Tamże.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże.

Drugą osią teoretyczną prezentowanych w artykule badań było włączenie potencjału edukacyjnego szkoły, czyli wskaźnika Edukacyjnej Wartości Dodanej (dalej EWD) jako zmiennej ustalonej. Wskaźnik EWD stanowi jeden ze sposobów mierzenia jakości pracy placówek edukacyjnych, którego celem jest ewaluacja szkoły na podstawie egzaminów zewnętrznych. Uwzględnia się tu nie tylko sam wynik egzaminu, ale tak zwaną wartość dodaną, czyli przyrost wiedzy i umiejętności ucznia podczas nauki w danej szkole. Zatem, narzędzie to zdaje się wiele bardziej obiektywne, aniżeli tworzenie rankingu na podstawie surowego wyniku egzaminu⁸. Edukacyjną Wartość Dodaną w kontekście edukacji można zdefiniować jako przyrost wiedzy uczniów w wyniku danego procesu edukacyjnego. Ideę tego wskaźnika możemy rozumieć dwojako. Po pierwsze, jako ideę postępów w nauce, czyli uwzględnienie w pomiarach początkowego stanu osiągnięć uczniów. Po drugie, jako wskaźniki względne, kiedy wynik egzaminu na niższym szczeblu jest ogólną miarą potencjału edukacyjnego, gdzie w następnym kroku jest on prognostykiem wyniku na kolejnym etapie. Uzyskany przez ucznia rezultat odnosimy do wartości oczekiwanej i w ten sposób otrzymujemy oszacowanie wartości dodanej na danym szczeblu kształcenia⁹.

Material i metody

Przedmiotem badań (prowadzonych w latach 2016-2017) były strategie uczniowskie młodzieży gimnazjalnej. Zmienna ta była rozumiana jako sposoby bycia w roli ucznia oraz sposoby adaptacji do środowiska szkolnego w szkołach o zróżnicowanym potencjale edukacyjnym¹⁰. Za znaczące, dla teorii jak i praktyki edukacyjnej, uznano dokonanie klasyfikacji typów uczniów ze względu na sposób adaptacji do roli ucznia i środowiska szkoły. Nieliczne, aktualne badania¹¹ na ten temat, a także możliwość porównania badanych strategii ze środowiskiem szkoły – bardziej lub mniej sprzyjającym w związku z procesami stratyfikacyjnymi – otworzyły nam szerokie pole do pedagogicznej refleksji i dalszych pogłębianych badań.

---

⁸ A. Jeżowski, *Na obrzeżach Edukacyjnej Wartości Dodanej. Szanse i nadzieje*, Dyrektor Szkoły, 2009 maj, 5, s. 30-34.

⁹ Potencjał był identyfikowany na podstawie wskaźnika EWD. *Edukacyjna wartość dodana jako metoda oceny efektywności nauczania: na podstawie wyników egzaminów zewnętrznych*, red. R. Dolata, Warszawa 2007, s. 9.

¹⁰ Edukacyjna Wartość Dodana – jeden ze sposobów mierzenia aspektów jakości pracy szkoły, w tym przypadku realnego wkładu placówki w przyrost wiedzy i umiejętności.

¹¹ Por. Z. Kwiecieński, R. Borowicz, A. Sadownik, B. Dusza, A. Babicka-Wirkus, E. Bilińska-Suchanek i inni.

W toku eksploracji problemu sformułowano pytania badawcze główne, które odwołują się do dwóch kluczowych zmiennych¹²: strategii uczniowskich i typu szkoły, a także relacji między nimi: Jakie strategie przystosowania stosują gimnazjaliści wobec szkoły i roli ucznia w szkołach o zróżnicowanym potencjale edukacyjnym? Jakie są różnice w średnich wynikach skali mierzącej strategię uczniowskie pomiędzy szkołami o zróżnicowanym potencjale edukacyjnym? Zmienną ustaloną był typ szkoły, określany na podstawie wskaźnika EWD – tabela 1.

Tabela 1

Zmienna ustalona (warianty zmiennej). Typy szkół na podstawie wskaźnika EWD

Szkoła sukcesu	wysoki wynik wraz z dodatnim przyrostem wiedzy (wysoki wynik + wysoka efektywność)	wskaźnik trzyletni EWD 2013-2015
Szkoła wspierająca	niski wynik wraz z dodatnim przyrostem wiedzy (niski wynik + wysoka efektywność)	wskaźnik trzyletni EWD 2013-2015
Szkoła wymagająca pomocy	słaby wynik wraz ze słabym przyrostem wiedzy (niski wynik + niska efektywność)	wskaźnik trzyletni EWD 2013-2015
Szkoła niewykorzystanych możliwości	wysoki wynik wraz z ujemnym przyrostem wiedzy (wysoki wynik + niska efektywność)	wskaźnik trzyletni EWD 2013-2015
Szkoła neutralna	przeciętny wynik i przeciętny przyrost wiedzy (średni wynik + średnia efektywność)	wskaźnik trzyletni EWD 2013-2015

Źródło: www.ewd.edu.pl, [data dostępu: 2015.04.20].

W badaniach typ szkoły określono na podstawie potencjału edukacyjnego, identyfikowanego za pomocą metody Edukacyjnej Wartości Dodanej. Na potrzeby pracy przyjęto, że szkoła o zróżnicowanym potencjale edukacyjnym stanowi określony typ szkoły na podstawie trzyletniego wskaźnika Edukacyjnej Wartości Dodanej dla gimnazjum, a zatem jest to wynik EWD i pozycja szkoły na wykresie przedstawiającym typy szkół.

Zmienną losową były strategie uczniowskie, rozumiane jako sposoby adaptacji do bycia w roli ucznia i środowiska szkolnego, mierzone za pomocą skali opracowanej na podstawie typów indywidualnego przystosowania R. Mertona (adaptowanych do specyfiki funkcjonowania w środowisku szkolnym) – tabela 2.

¹² Zmienne opisano w kolejnym punkcie.

Tabela 2

Zmienna: strategie uczniowskie

Strategia	Definicja	Sposób badania
Konformizm	akceptacja celów i środków prowadzących do ich osiągnięcia	natężenie wartości zmiennej na skali własnego autorstwa
Innowacyjność	akceptacja celów wraz z brakiem akceptacji dla środków służących do ich osiągnięcia	natężenie wartości zmiennej na skali własnego autorstwa
Rytualizm	brak akceptacji dla celów wraz z akceptacją środków	natężenie wartości zmiennej na skali własnego autorstwa
Wycofywanie się	brak akceptacji dla celów i środków służących do ich osiągnięcia	natężenie wartości zmiennej na skali własnego autorstwa
Buntowniczość	wyobcowanie z celów i środków, kiedy system staje się przeszkodą dla ich osiągnięcia, ambiwalencja wobec celów i środków	natężenie wartości zmiennej na skali własnego autorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie: R.K. Merton, *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Warszawa 1982, s. 203-220.

Badania prowadzono na podstawie strategii ilościowej, a uzyskane wyjaśnienia były nomotetyczne. Badania mieszczą się w schemacie porównawczym¹³. Wykorzystano do nich autorską skalę do mierzenia strategii uczniowskich.

Ze względów organizacyjnych do badań zostali wybrani losowo uczniowie szkół z województwa kujawsko-pomorskiego (Polska). Wylosowana próba była reprezentatywna dla populacji uczniów województwa. Należy zaznaczyć, że wyniki badań z województwa kujawsko-pomorskiego odzwierciedlają zazwyczaj wyniki populacji całego kraju. Objęci badaniami uczniowie wywodzili się ze szkół reprezentujących każdy z pięciu typów placówek, selekcionowanych na podstawie wskaźnika Edukacyjnej Wartości Dodanej.

Wyniki

Przedstawione wyniki, ukazujące sposoby adaptacji do bycia w roli ucznia, oparto na autorskiej skali do mierzenia strategii uczniowskich (Iwo-

¹³ M. Myszkowska-Litwa, *Badania porównawcze. Wprowadzenie*, [w:] *Podstawy metodologii badań w pedagogice*, red. S. Palka, Gdańsk 2010, s. 308-310.

ny Murawskiej): konformizmu, innowacyjności, buntowniczości, rytualizmu oraz wycofywania się. Skala zawierała dla każdej ze strategii sześć stwierdzeń, w stosunku do których odpowiadano w skali od 1 do 5, przy czym: 1 – zdecydowanie się nie zgadzam; 2 – nie zgadzam się; 3 – nie mam zdania; 4 – zgadzam się; 5 – zdecydowanie się zgadzam. W związku z tym „5” oznacza wysoki stopień identyfikacji z komponentem danej strategii, a „1” – niski. Szczegółowe wyniki zawierają poniższe tabele.

Tabela 3

Statystyki opisowe dla strategii konformizmu

Średnia	Mediana	Dominanta	Odchylenie	Skośność
3,335	4	4	1,215	-0,438

Źródło: badania własne.

Tabela 4

Wyniki ogólne dla strategii konformizmu. Statystyki opisowe ze względu na typ szkoły

Szkoła	Średnia	Mediana	Dominanta	Odchylenie	Skośność
Sukcesu	3,455	4	4	1,102	-0,569
Niewykorzystanych możliwości	3,498	4	4	1,074	-0,546
Neutralna	3,423	4	4	1,233	-0,551
Wspierająca	3,027	3	3	1,377	-0,087
Wymagająca pomocy	3,282	3	4	1,245	-0,369

Źródło: badania własne.

Na podstawie danych zamieszczonych w tabelach odnoszących się do strategii konformizmu, można wnioskować, że uczniowie generalnie akceptują zarówno cele realizowane przez szkołę, jak i środki do nich prowadzące, czyli w znacznym stopniu identyfikują się ze strategią konformizmu. Obliczone średnie, mediany i dominanty dowodzą ogólnej wierzby w cel, jaki towarzyszy nauce w szkole, a także akceptacji jej metod działania. Uzyskane wyniki w pewnym stopniu demityzują przeświadczenie o kontestacji wszystkiego, co związane ze szkołą przez gimnazjalistów, a szczególnie mit o nierespektowaniu zasad w niej obowiązujących. Najwyższą średnią dla strategii konformizmu osiągnęły szkoły niewykorzystanych możliwości, sukcesu oraz neutralne, a najniższą – szkoły wspierające, gdzie poziom stosowania strategii konformizmu jest średni.

Tabela 5

Statystyki opisowe dla strategii innowacyjności

Średnia	Mediana	Dominanta	Odchylenie	Skośność
3,431	4	4	1,216	-0,443

Źródło: badania własne.

Tabela 6

Wyniki ogólne dla strategii innowacyjności. Statystyki opisowe ze względu na typ szkoły

Szkoła	Średnia	Mediana	Dominanta	Odchylenie	Skośność
Sukcesu	3,499	4	4	1,153	-0,453
Niewykorzystanych możliwości	3,713	4	4	1,098	-0,659
Neutralna	3,388	4	4	1,156	-0,463
Wspierająca	3,366	3	3	1,327	-0,393
Wymagająca pomocy	3,352	3	3	1,251	-0,375

Źródło: badania własne.

Uzyskane średnie wskazują na ogólny wysoki poziom stosowania strategii innowacyjności wśród uczniów. Najwyższą średnią dla strategii innowacyjności osiągnęły szkoły niewykorzystanych możliwości oraz szkoły sukcesu. Strategia innowacyjności, wraz z jej oczekiwaniem ze strony szkoły, sytuuje się generalnie na wysokim poziomie. Uczniowie, chociaż akceptują ogólne cele szkoły, oczekują przełamania szkolnej rutyny. Z analizy otrzymanych danych można wnioskować, że szkolna codzienność wyzwala w uczniach kompetencje emancypacyjne, a także, że uczniowie chcieliby (choć w różnym stopniu, z różnym zaangażowaniem) zmieniać szkołę. Wyniki te potwierdzają badania E. Bilińskiej-Suchanek, która wskazała na opór transformatywny (czyli nastawiony na zmianę), jako dominantę wśród uczniowskich sposobów kontestacji¹⁴.

Tabela 7

Statystyki opisowe dla strategii buntowniczości

Średnia	Mediana	Dominanta	Odchylenie	Skośność
3,116	3	3	1,322	0,07

Źródło: badania własne.

¹⁴ Por. E. Bilińska-Suchanek, *Opór wobec szkoły. Dorastanie w perspektywie paradygmatu oporu*, Kraków 2003, s. 269-276.

Tabela 8

Wyniki ogólne dla strategii buntowniczości. Statystyki opisowe ze względu na typ szkoły

Szkoła	Średnia	Mediana	Dominanta	Odchylenie	Skośność
Sukcesu	3,007	3	3	1,223	0,116
Niewykorzystanych możliwości	3,124	3	3	1,267	-0,184
Neutralna	2,865	3	3	1,308	0,177
Wspierająca	3,34	3	4	1,321	-0,332
Wymagająca pomocy	3,17	3	3	1,367	-0,136

Źródło: badania własne.

Uczniowie w różnym stopniu kontestują szkołę, jednak bunt w stosunku do niej funkcjonuje, choć umiarkowanie. Jednakże, uzyskane wyniki ukazują, że ten uczniowski bunt nie stanowi jedynie chęć prowokacji. Jeżeli uczniowie buntują się, to głównie po to, aby nastąpiła jakaś zmiana korzystna dla nich, całej społeczności szkolnej i procesu edukacyjnego. Typ szkoły znacząco różnicuje poziom buntu. Tam, gdzie szkoła nie wywiązuje się zadowalająco ze swoich zadań, a także nie gwarantuje uczniom możliwości współdecydowania o sobie i o tym co się w niej dzieje, jego poziom jest wyższy.

Tabela 9

Statystyki opisowe dla strategii rytualizmu

Średnia	Mediana	Dominanta	Odchylenie	Skośność
3,013	3	3	1,229	-0,088

Źródło: badania własne.

Tabela 10

Wyniki ogólne dla strategii rytualizmu. Statystyki opisowe ze względu na typ szkoły

Szkoła	Średnia	Mediana	Dominanta	Odchylenie	Skośność
Sukcesu	2,837	3	3	1,147	0,070
Niewykorzystanych możliwości	2,839	3	3	1,25	0,109
Neutralna	2,865	3	3	1,142	0,064
Wspierająca	3,016	3	3	1,231	-0,058
Wymagająca pomocy	3,165	3	3	1,262	-0,269

Źródło: badania własne.

Uzyskane dane ukazują, że uczniowie szkół wymagających pomocy i wspierających wykazują większy poziom aprobaty dla strategii rytualizmu. Można w związku z tym wnioskować, że częściej, niż uczniowie pozostałych szkół, działają bez większych oczekiwań. Najbardziej przełamania szkolnej rutyny oczekują uczniowie szkół sukcesu. Badani gimnazjaliści, choć doceniają pewne zalety stosowania strategii rytualizmu w szkolnej praktyce, wolą wierzyć w celowość działań aniżeli w formę. Jednakże, często porzucają cele w obawie przez porażką.

Tabela 11
Statystyki opisowe dla strategii wycofania

Średnia	Mediana	Dominanta	Odchylenie	Skośność
2,801	3	3	1,295	0,202

Źródło: badania własne.

Tabela 12
Wyniki ogólne dla strategii wycofania. Statystyki opisowe ze względu na typ szkoły

Szkoła	Średnia	Mediana	Dominanta	Odchylenie	Skośność
Sukcesu	2,714	3	2	1,224	0,332
Niewykorzystanych możliwości	2,738	3	3	1,159	0,166
Neutralna	2,746	3	2	1,257	0,259
Wspierająca	2,755	3	1	1,419	0,265
Wymagająca pomocy	2,879	3	3	1,335	0,11

Źródło: badania własne.

Badani uczniowie w niewielkim stopniu postępują według strategii adaptacji związanej z wycofywaniem się (średnie poniżej wartości 3). Taki stan rzeczy potwierdzają badania E. Mianowskiej, która analizując strategię społecznego uczestnictwa młodzieży, wskazała na niższy poziom potrzeby odłączenia się od grupy wśród badanych w stosunku do integracji¹⁵. Uczniowie wiedzą, że strategia wycofania przynosi wątpliwe korzyści, a może przy okazji powodować odrzucenie w grupie czy klasie.

¹⁵ Por. E. Mianowska, *Strategie społecznego uczestnictwa młodzieży*, Kraków 2008.

Dyskusja

W świetle przeprowadzonych badań trudno jednoznacznie wskazać, czy uczniowskie strategie adaptacji są silnie skorelowane z potencjałem edukacyjnym szkoły czy to tylko jedna z płaszczyzn mająca znaczenie dla wyboru określonej strategii. Okazuje się, że najbardziej ze swoimi placówkami identyfikują się uczniowie szkół sukcesu. Zdecydowanie łatwiej utożsamiać się ze szkołą, do której sama przynależność sprawia, że uczeń czuje się dowartościowany, aby nie powiedzieć: wybrany. Jednakże, każdy rodzaj placówki wymaga trochę innych strategii przystosowania. Są szkoły, w których trzeba bardziej walczyć o swoje prawa, a inne gwarantują ich współtworzenie.

Badacze strategii (J. Holt, Ph. Jackson, G. Turner, J. Wakeford, P. Woods) podkreślali, że głównym zadaniem ucznia w szkole jest szybkie odpracowanie zadania przypadającego na danego ucznia w konkretnym czasie, a także przejście bez większego kłopotu przez meandry szkolnego dnia. W badaniach tych bardzo eksponowano strategie opozycyjne w stosunku do szkoły lub te związane z wycofaniem. Jednak, wycofanie wskazuje na brak wiary we wszystko co oferuje szkoła, a buntowniczość dodatkowo zastąpienie tego czymś innym¹⁶. Zatem, w świetle uzyskanych wyników można z owym podejściem polemizować, uwzględniając, że wśród uczniów dominują postawy konformistyczne i innowacyjne, które zakładają wiarę w cel działania szkoły.

Zaskoczeniem okazała się ogólna analiza wyników w konfrontacji ze społecznym postrzeganiem osoby nastolatka. Samo pojęcie nastolatka, osoby dorastającej, gimnazjalisty, jest jednak często naznaczone w negatywny sposób¹⁷. Konotacje, jakie mają te pojęcia, wiążą się z niedostosowaniem, obojętnością, czy buntem kojarzonym z nieustającą rebelią i podważaniem autorytetu. Taki obraz wzmacniają liczne medialne przekazy. W świetle badań okazuje się, że wśród współczesnych dorastających przeważają strategie innowacyjne i konformistyczne. W klasycznym ujęciu R.K. Mertona, są to postawy osób wierzących w cele i misję danej instytucji/społeczności/kultury, przy czym innowatorzy pragną zmiany i unowocześnienia środków, a konformistom odpowiada zastany stan rzeczy, do którego odnoszą się optymistycznie¹⁸. Rozkład uczniowskich strategii wskazuje na najniższą pozycję strategii wycofywania się, a następnie rytualizmu. Rozkład występowania uczniowskich strategii wygląda następująco: dominuje innowacyjność (średnia 3,431), lecz tuż za nią plasuje się konformizm (średnia 3,335). Buntowniczość sytuuje się na średnim poziomie (średnia 3,116), na niższym

¹⁶ R.K. Merton, *Teoria socjologiczna*, s. 216-220.

¹⁷ H. Ostrowicka, *Urządzenie młodzieży. Studium analityczno-krytyczne*, Kraków 2012, s. 7.

¹⁸ Tamże, s. 204-213.

znalazł się rytualizm (średnia 3,013), a dopiero na końcu wycofanie (średnia 2,801), co dowodzi, że nawet jeżeli uczniowie czasami wolą nie zwracać na siebie większej uwagi, to nie znaczy, że w szerszej perspektywie szkoła jest im obojętna bądź są wobec niej nastawieni negatywnie i bez oczekiwań. Z kolei, sam rytualizm jest krytykowany przez uczniów, który ich zdaniem wiąże się z męczącą monotonią i bywa identyfikowany jako przyczyna szkolnej nudy.

Strategie adaptacji nie zawsze są znacząco związane w potencjale edukacyjnym szkoły. Uczniowie w podobnym wieku oczekują często tego samego. Z drugiej jednak strony, wyższy potencjał placówki sprawia, że oczekiwania od siebie i otoczenia okazują się większe, a rutyna, niesprawiedliwość czy brak jej dostrzeżenia w przestrzeni szkoły częściej jest nie do zaakceptowania.

Można zauważyć, że na skali porównań odpowiedzi wyodrębniły się dwie opozycyjne wobec siebie grupy, plasujące się w stosowaniu strategii na przeciwległych biegunach sposobów adaptacji do bycia w roli ucznia: na jednym – uczniowie szkół sukcesu i niewykorzystanych możliwości, a na drugim – uczniowie szkół wspierających i wymagających pomocy, ustanawiając, tym samym, dwa nowe obszary eksploracji na zasadzie różnic i podobieństw.

W kontekście uzyskanych wyników wyraźnie wyodrębnia się rola szkoły jako nieodłącznej części otoczenia społeczno-kulturowego, której status, działania, normy i wartości przekładają się na postawy uczestników procesu edukacyjnego. Uczestnicy muszą wytworzyć swoiste strategie adaptacji do miejsca i roli, którą przyszło im wykonywać. Badania pomagają zrozumieć, a także poznać strukturę środowiska uczniowskiego, która do tej pory pozostawała bardziej w sferze domysłów i spekulacji.

Badania są reprezentatywne dla próby województwa kujawsko-pomorskiego, lecz z dużym prawdopodobieństwem mogą odzwierciedlać charakterystykę pokolenia współczesnej młodzieży, realizującej społeczne oczekiwania, zintegrowanej raczej w obrębie swojej grupy i broniącej (choć nie zawsze) swoich racji. Jedno nie pozostawia wątpliwości: uczniowie w kontekście zmieniającego się świata znajdują się dalej niż szkoła, która często frustruje ich swoimi tradycyjnymi, często przestarzałymi metodami, czy niezrozumiałymi zasadami, które (podobnie jak pozory szkolnej demokracji) są od razu dostrzegane przez uczniów oczekujących elementarnej sprawiedliwości, a przynajmniej równego traktowania.

Z perspektywy realizacji zadań stawianych przez społeczeństwo, w świetle badań, uczniowie w okresie dorastania zdają się być grupą, którą można określić jako dychotomiczną: konformiści lub innowatorzy. Z jednej strony – adaptującą się do otoczenia, z drugiej zaś – mającą potrzebę zmieniania najbliższego otoczenia. Może to stanowić swoiste zaskoczenie w konfrontacji z potocznym obrazem osób w tym wieku. Taki obraz młodzieży, jaki wyłania

się z badań, jest naszym zdaniem optymistyczny i staje się nowym wyzwaniem dla edukacji, która funkcjonuje w otoczeniu niezwykle dynamicznym i zmiennym.

BIBLIOGRAFIA

- Bilińska-Suchanek E., *Opór wobec szkoły. Dorastanie w perspektywie paradygmatu oporu: studium socjopedagogiczne*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2003.
- Borowicz R., *Nierówności społeczne w dostępie do wykształcenia: casus Suwalszczyzny*, Wszechnica Mazurska, Olecko 2000.
- Boryczko M., *Paradoksalne funkcje szkoły. Studium krytyczno-etnograficzne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2015.
- Edukacyjna wartość dodana jako metoda oceny efektywności nauczania: na podstawie wyników egzaminów zewnętrznych*, red. R. Dolata, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa 2007.
- Gromkowska-Melosik A., *Elitarne szkolnictwo średnie: między reprodukcją społeczno-kulturową a ruchliwością konkurencyjną*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2015.
- Gromkowska-Melosik A., Szymański M.J. (red.), *Edukacja i nierówność. Trajektorie sukcesu i marginalizacji*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2014.
- Janowski A., *Uczeń w teatrze życia szkolnego*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998.
- Jeżowski A., *Na obrzeżach Edukacyjnej Wartości dodanej. Szanse i nadzieje*, Dyrektor Szkoły, 2009 maj, 5.
- Kwieciński Z., *Poziom wiedzy uczniów a środowisko szkoły*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 1973.
- Kwieciński Z., *Drogi szkolne młodzieży a środowisko*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1980.
- Mayntz R., Holm K., Hübner P., *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*, przekł. W. Lipnik, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1985.
- Melosik Z., *Teoria i praktyka edukacji wielokulturowej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2007.
- Melosik Z., *Kultura popularna i tożsamość młodzieży. W niewoli władzy i wolności*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013.
- Merton R.K., *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1982.
- Mianowska E., *Strategie społecznego uczestnictwa młodzieży*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2008.
- Myszkowska-Litwa M., *Badania porównawcze. Wprowadzenie*, [w:] *Podstawy metodologii badań w pedagogice*, red. S. Palka, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2010.
- Ostrowicka H., *Urządzanie młodzieży. Studium analityczno-krytyczne*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2012.
- Schulz R., *Szkoła – instytucja, system, rozwój*, Wydawnictwo Edytor, Toruń 1992.

Netografia

www.ewd.edu.pl, [data dostępu: 2015.04.20].